

Frederikshavn

Frederikshavn Havn er i dag en af Danmarks 10 største havne og har en forhavn, en trafikhavn, en færgehavn og en alsidig serviceindustri. Havnen er en af landets travleste færgehavne med ruter til Göteborg, Oslo og Læsø. Nordjyllands Kystmuseums fotos ovenfor fra 1930'erne og nedenfor fra 1880 viser, at havnen med Frederikshavn Værft og krudttårnet har en lang og driftig historie.

Havnen har i dag 6 km kajer, 4 færgelejer, 1 jernbanefærgeleje og 1 Ro-Ro leje, 1 katamaranfærgeleje og 1 reservefærgeleje samt en havnedybde mellem 7 og 8 m. Havnearealet dækker 1.710.000 m², og havnen har ca. 4.550 skibsanløb om året. Hertil kommer 2 reparationsværfter med tørdokke, flydedokke, kraner og 5.000 m² pakhuse.

Havnen har altid været byens krumtap. Havnen har omkring 100 virksomheder og beskæftiger mere end 3000 mennesker i lokalområdet. Havnen betjenes i dag af DanPilot.

Frederikshavn hed tidligere Fladstrand, og byen er i dag den næststørste by i Vendsyssel. Byen er opkaldt efter Kong Frederik VI og fik købstadsrettigheder i 1818.

Der har boet mennesker på dette sted i mange tusinde år. Navnet Fladstrand skyldes det flade landskab og havstrømmenes påvirkning af kysten. Havnen og havet har altid været livsnerven i Frederikshavn og for byens betydning som bindeled til Hirtsholmene (nu Hirsholmene) og Læsø. Fotos: Nordjyllands Kystmuseum

Men besejlingsforholdene i Læsø Rende var vanskelige. Derfor blev oprettet Det Kongelige Lodseri ved Dvalegrundene af 4. september 1743. Formålet var, at lodserne skulle lodse kongens flåde ved Dvalegrundene, når flåden sejlede til og fra Norge. Kortet viser et udsnit omkring 1650.

Men lodseriets levetid blev kort. I 1800 blev udstedt en Interims-Anordning for Fladstrand og de dermed forenede lodserier af 27. oktober 1800 med lodstationer i Fladstrand, Bangsbostrand, Hirtsholmene, Læsø og Skagen. Bangsbostrand blev nedlagt i 1911 og Hirtsholmene blev nedlagt i 1916. Læsø blev nedlagt i 1936. Og i 1978 blev lodseriets hjemsted flyttet fra Frederikshavn til Skagen.

Af lodseriets reglement fremgår, at der skulle være en lodsoldermand i Fladstrand, som skulle føre opsyn med lodserne i Fladstrand, Bangsbostrand, Hirtsholmene, Læsø og Skagen. Der skulle være 3 lodsbåde i Fladstrand og 2 ved Bangsbostrand samt 5 ved Hirtsholmene. På Skagen skulle der være 3 lodser, og på

Læsø skulle der være 2 fastlodser og 2 reservelodser; 2 skulle bo ved øens vestende og 2 ved øens østende. Bådene var ejet af bådeselskaber, ejet af fiskere og lodser, hvilket gav maksimal udnyttelse af bådene.

Men der har været lodser ved Fladstrand før 1743. Det startede allerede i 1658, da Danmark mistede Skåne og Halland. Før 1658 kunne den danske flådes skibe sejle fra Danmark til Norge langs Skånes, Hallands og Bohuslens kyster. Men efter at rigsfællesskabet Danmark-Norge mistede Halland og Skåne til Sverige ved Roskildefreden i 1658 var det ikke længere sikkert for den danske flådes skibe at sejle tæt ved det, der nu var blevet til en svensk kyst.

Ruten for de danske orlogsfartøjer blev derfor flyttet over til Jylland østkyst. I Vendsyssel lå en naturhavn og et fiskerleje ved Fladstrand. Og i 1670-80'erne blev Fladstrand forsynet med et fæstningsanlæg, der både kunne forsvare flåden og den lille naturhavn, hvor den danske orlogsflåde kunne ankre op, når kongens flåde sejlede til og fra Norge.

Fæstningsanlæggets væsentligste forsvarsbygning var et krudttårn, der blev anlagt på et stenrev til forsvar af naturhavnen. Så den lille naturhavn og fæstningsanlægget fik stor betydning for den danske orlogsflådes sejlads i begyndelsen af 1700-tallet under svenskekrigene og under Den Store Nordiske Krig. For Kattegat var "den gyngende bro" mellem tvillingelandene Danmark-Norge.

Lidt før og efter 1700 var der ansat fem matroser, som også lodsede for orlogsflåden under svenskekrigene og Den Store Nordiske Krig i begyndelsen af 1700-tallet. Og at det var vanskeligt at besejle dette farvand uden lods blev understreget i 1733, hvor en af orlogsflådens fregatter grundstødte på Dvalegrundene.

Søkortdirektør Jens Sørensen's kort over farvandet ved Fladstrand og Hirtsholmene, 1695. På kortet ses den lille naturhavn og fæstningsanlægget samt Jens Sørensen's opmålinger af havdybderne.

Det Kongelige Lodseri ved Dvalegrundene af 4. september 1743 blev en realitet med Christian VI underskrift på privilegiebrevet. Lodseriets formål var først og fremmest at stå til rådighed for orlogsslåden. Lodseriets bestod af formanden Peder Johansen Fugl og 3 lodser, der var udvalgte søfolk. De to lodser skulle bo i Fladstrand, mens den tredje lods skulle bo ved Hals, så orlogsskibene kunne få en lods ombord før skibene nærmede sig Dvalegrundene.

Lodserne fik løn for lodsningen af flåden, Men de fik desuden eneret - fremfor andre lodser og fiskere i området - til at lodse alle ind- og udgående koffardiskibe (handelsskibe) samt alle de passerende koffardiskibe gennem Dvalegrundene.

Det fik dog ikke den tilsigtede virkning, da privilegiet hverken blev respekteret af de lodssøgende skibe eller af lokale, der tilbød sig som lodser. For indrulleringscheferne udstedte lodspatenter til mange fiskere og søfolk. Og der var ingen statslig kontrol af lodserne og deres virke. Lodserne på Hirtsholmene havde den opfattelse, at den der kom først frem til et skib, havde retten til at lodse. Så kaplodsning var nærmest en naturlov.

Peder Fugl døde nogle år efter lodseriets etablering og blev efterfulgt af svigersønnen Christen Albeck. Men privilegiet udstedt i 1743 fik en kort levetid. Ved en Interims-Anordning for Fladstrand og de dermed forenede Lodserier af 27. oktober 1800 indgik Dvalegrundene i det nye farvandslodseri, der omfattede stationerne i Bangsbostrand, Fladstrand, Hirtsholmene, Læsø og Skagen.

Admiralitetet, der havde ansvaret for datidens lodsvæsen, prøvede at råde bod på statens manglende organisation og kontrol af lodsvæsenet ved at lade lodskaptajn Andreas Lous få tilsyn med Dvalegrundene i 1760. Men da han også skulle føre tilsyn med Dragør, og fra 1775 med Isefjorden og fra 1778 med Helsingør samt udstede reglementer og eksaminere lodser, var opgaven ikke let.

Andreas Lous, der i mellemtiden var blevet udnævnt som Danmarks første overlods, døde i 1796. Kontreadmiral Poul Løwenørn overtog samme år embedet som rigets overlods. Han tog på to inspektionsrejser i 1797 og 1798 rundt til landets lodserier og konstaterede efter rejsen til Jylland, at der var “megen uorden og på Hirtsholmene og Fladstrand de største misbrug”.

Lodseriet, der opstod efter Løwenørns inspektion, fik ved Interims-Anordningen af 27. oktober 1800 5 lodsstationer, der skulle være økonomisk selv bærende. Så de kongelige privilegerede lodser i Fladstrand blev afskaffet. Men det skærpede tilsyn blev fastholdt. Fladstrands lodser og de dermed forenede lodseriers farvandsomådes nordlinje gik til Hirtsholmene. Skagenlodserne kunne lodse til Hirtsholmene eller til Fladstrand, og lodserne i det nye Fladstrandlodseri kunne lodse til Slipshavn, Helsingør og Fredericia, hvor de skulle afløses af sund- og bæltlodserne.

I starten af 1800-tallet boede lodserne så langt fra havnen, at de ikke kunne passe lodstjenesten forsvareligt. Der var heller ikke udvig ved havnen. Så i 1848 opførte Admiralitets- og Commerce-Collegiet et guldhus til 4 af de 10 lodsfamilier i Frederikshavn. Det ses forrest til venstre på fotoet. Omkring 1875 blev alle byens lodser samlet i Lodsgade ved at bygge et 2-etagers hus med 5 lejligheder, et kontor og med et udvigstårn på taget, der ses til venstre i fotoets baggrund. Hertil hørte haver og udhuse. I 1901 blev opført et materielhus og et bådhus på havnen. Foto: Bangsbomuseet.

De to lodshuse blev kaldt henholdsvis “Det gamle Lodshus” og “Det nye Lodshus”. De blev nedrevet i 1970’erne.

I 1960’erne flyttede administrationen til andre lokaler, og i 1978 flyttede lodseriet til Skagen.

Hirtsholmene var det dominerende lodseri i farvandet indtil midten af 1800-tallet, hvor lodseriet i Frederikshavn fik samme betydning. Og der var i mange år kamp mellem Hirtsholmene og Frederikshavn om lodsopgaverne. Det samme var tilfældet med Hirtsholmene og Skagen. Bangsbostrand

Lodseri havde et geografisk fortrin. For skibene kunne ses fra stranden og farvandet ud for stranden, når skibene dukkede frem fra syd. Lodserne fra Bangsbostrand var derfor ofte dem, der kom først ud til skibene. Bangsbostrand Lodseri havde 10 lodser i 1800, men blev senere reduceret til 3 lodser. Og i 1911 blev lodsstationen nedlagt.

Skrevet af Danmarks Lodsmuseumsforening

Kystmuseet Bangsbo i Frederikshavn har til huse i en gammel hovedgård, der kan dateres tilbage til 1364. Museet er indrettet i Bangsbo Hovedgårds tidligere avlsbygninger og ladegårdens nordlænge. Museet har et omfattende arkiv om Vendsyssel, herunder lodseriernes arkivalier. Arkivalierne dækker perioden fra 1743 til 1960 og giver et enestående indblik i lodseriernes historie.

Det er kun få steder i Danmark, at man har en så dækkende dokumentation af et lokalområdes lodshistorie. Derfor gengives nedenfor en oversigt over Bangsbomuseets arkivalier om Frederikshavn Lodseri til inspiration for lignende arkivaliesamlinger andre steder.

Nummer	A108
Type	Arkivalier
Beskrivelse	Frederikshavn Lodseri, Frederikshavn
Periode	1743 - 1960
Dateringsnote	1734-1960

1	1743	V	Oprettelsesdokument
2	1879-1944	V	Love om lodsvæsenet
3	1867-1911	V	Diverse love
4	1803-1897	V	Forordninger
5	1858-1946	C	Bekendtgørelser

6 1760-1935 C Instrukser
7 1879-1916 C Cirkulærer
8 1906-1911 V Vedtægter
9 1878-1902 C Bekendtgørelse fra justitsministeriet
10 1800 C Interims anordning
11 1836 C Forordning angående strandingstilfælde
12 1883 C Delvis ophævelse af bekendtgørelse af 1881 fra justitsministeriet
13 1890 P Lånebevilling Mads Chr. Nielsen og Chr. Olesen
14 1874 P Lodspatent Chr. Petersen
15 1869 P Lodspatent Svend Nielsen
16 div.år P Skrivelse om 2 lodsers udnævnelse til Dannebrogsmænd
17 1893 P Skrivelse fra Uranias kaptajn med anbefaling af lods Skjoldborg
18 1900 K Meddelelser fra revisor ved vestlige lodsdistrikt
19-34 1870-1947 K Korrespondance
35 1948 og 1956 K Ind-og udgående skrivelser (mangler)
36 1843-1852 K Kopibog, indgående breve og telegrammer
37 1872-1877 K Kopibog, indgåede breve
38-39 1923-1927 K Kopibog, udgåede breve
40 1860-1869 K Breve og telegrammer til lodseriet
41-42 1891-1921 K Telegrammer til lodseriet
43 1873-1880 K Breve fra overlodsen i vestlige distrikt til Frederikshavn
44-45 1870-1921 K Breve til lodseriet
46 1900-1908 K Breve fra overlodsen i vestlige distrikt til Frederikshavn
47 1877-1921 K Breve fra lodserier til Frederikshavn
48 1877-1921 K Breve fra Marineministeriet
49 1839-1847 K Breve og ordrer til lodseriet
50 1911-1921 K Overlodsens i vestlige distrikt til Frederikshavn, breve fra lodsdirektøren og lods-inspektøren
51 1881-1898 K Breve fra overlodsens i vestlige distrikt til Frederikshavn
52 1870-1888 K Telegrammer til Frederikshavn lodseri
53-54 1871-1872,,1903-1925 K Breve til lodseriet
55-59 1852-1903 K Kopibøger, indgåede breve og telegrammer
60 1925,1928,1929 K Indgåede skrivelser
61 1949,1950,1951 K Indgåede skrivelser
62 1952-1956 K Indgåede skrivelser
63-64 1832-1847 K Protokol, udgåede breve
65 1847-1853 K Kopibog, udgåede breve
66 1853-1865 K Protokol, udgåede breve
67 1850-1859 K Breve fra lodseriet
68-85 1882-1923 K Kopibog, udgåede breve
86 1824-1878 K Kopier fra lodsarkivet
87 1871 K Brev fra København Fiskehandelsselskab
1873 Brev fra E.Benzon til kommandørPrositus ang. bygning af 34 fods lodsbaad.
1875 Skrivelse fra lodsoldermand Bærentz til By-og herredsfoged Erichsen
1915 Brev fra lods Bangs datter angående understøttelse
1912 Brevkort fra H.Borch, Århus
1909 Telegram fra Sølling til lodsoldermanden, Frederikshavn
1867-1907 Breve til lodseriet
88 1843-1897 S Mandskabsruklær og konduitelister
89 1868/1896 S Beretning om krydsture ved Skagen med lodsbaadene Frederikshavn og Hirsholmene
90 1906-1942 S Personalerulle, gamle fortegnelser over lodsens ved de tre lodserier
91-109 1860-1954 S Journal
110 1800-1843 S Interneringsano. kopibog for breve, mgl.
111 1911 S Journal
112 1912 S Uddrag af Nyborg lodseris journal
113 1913 S Uddrag af Nyborg lodseris journal
114 1913 S Uddrag af Frederikshavn, Hirsholmenes journal
115 1917 S Uddrag af Helsingør lodseris journal
116 1913 S Uddrag af Helsingør lodseris journal
117 1899-1928 S Afskrift af skibsdagbogen
118-129 1899-1936 S Dagbog for lodsdamperen Skagerak

130 1937-1939 S Maskindagbog for lodsdamperen Skagerak
131 1907-1942 S Inventarprotokol for fartøjer ved Frederikshavn, Bangsbostrand og Hirsholmene lodserier
132 1920-1928 S Dagbog for motorlodsbaaden Frederikshavn
133 1930-1940 S Dagbog for lodsvagten i Frederikshavn
134 1944-1946 S Dagbog for lodsmotorskibet Skagen
135 1907-1917 S Dagbog for lodsvagten på Chr.IXmole
136 1917-1930 S Dagbog for lodsvagten på Chr.IXmole
137 1934-1921 S Diverse fra Vagerinspektøren
138 1734 S Fregatten Pommerens grundstødning
139 1781-1782 S Lodser og lodseri
140 1874-1979 S Diverse skrivelser, takster og avisudklip
141 1796 S Kopi af Raffns materiale
142 1834 S Takster
143 1924 S Beskrivelser over Frederikshavn lodseri
144 1903 S Takster
145 1914 S Lodspensionskassetakster
146-147 1906-1910 S Overslag og tilbud på vedligeholdelse af lodsbygningen
148 1925 S Alarmklokker
149 1909-1936 S Inventarprotokol for lods fartøjerne
150 1834-1876 S Reglementsudkast
151 u.år S Diverse søkort
152 1887 S Diverse papirer vedrørende lodskutteren Esbjerg
153 1876 S Diverse papirer vedrørende bygning af lodsbygning Frederikshavn
154 1875-1928 S Diverse papirer vedrørende lodsbygning i Frederikshavn og Hirsholmene
155 1906 S Bygning af lodsbaad
156 1899-1921 S Lodsdamperen Skagerak
157 1916 S Lodspensionskassen
158 1860-1941 S Diverse skrivelser lodsvæsenet vedkommende
159 1890 S Kontrakt m. H.V.Buhl
1905 S Best. af maskine hos H.V.Buhl
159 1898 S Best. af lodsdæksbaad hos H.V.Buhl til Nyborg lodseri
159 1879 S Godkendelse efter tilsyn med dampfartøj, H.V.Buhl
159 1894 S Overslag over sidedæk i lodskutteren Hirsholmen
1882 S Kontrakt ang. bygning af dæksbaad til Hirsholmen lodseri, H.V.Buhl
1898 S Regning for sejl til dæksbaad, Frederikshavn H.V.Buhl
1875 S Regning for lodsbaad Hirsholmen, H.V.Buhl
1906 S Levering af lodsbaad, H.V.Buhl
160 1889-1907 S Pensions- og understøttelsessedler
161 u.år S Best. af flag og vimpler
1860 S Beretning om lodsfamiliers børn på Hirsholmene
1916 S Medd. fra Sparekassen for Hjørring og omegn til lodsoldermand M.Jensen
1916 S Kvittering på modtaget beløb fra lodsformand M.Jensen
1916 S Videresendelse af ansøgning fra H.Nielsen om plads ved Århus lodseri u.år S Medd. fra Chr. Bæhrentz om fortegnelse over lodsers indtægter
1907 S Fra Marineministeriet til kommissionen til revision af lodsloven
1888 S Fremsendelse af udklip ang. Dag- og natsignaler for danske skibe i havsnød
1909 S Referat af kommissionsmøde fra formanden til lodsoldermand Nielsen
1869 S Antegnelser ang. Frederikshavn, Bangsbostrand og Hirsholmene lodseri 1868
1878 S Skrivelse til Rigsdagen ang. ny lodslov u.år S Tillæg t. Helsingør lodseris særlige reglement
1879 S Fortegnelse over anskaffede genstande til lodsbygningen
1873 S Skrivelser ang. strømsætningen i farvandet ud for havnen
1883 S Fuldmagt fra lodsformanden i Løgstør til skibsfører L.C.Lund ang. modtagelse af i Fr.havn bygget lodsbaad
1882 S Kontrakt ang. at slup Elida stilles til rådighed for orlogskutter Fylla ved opmåling ved Hanstholm u.år S Sag ang. kvaseskipper P.Nielsens evt. ledelse af Baldurs anløb i Fr.havn
1887 S Ang. moderation i lodsafgifterne for Det Jysk-Engelske Dampskibsselskab
1885 S Ang. afhentn. af lodsbaad i Fr.havn til Nyborg lodseri
1876 S Fortegnelse over bygninger og løsøre u.år S Ang. lodsbaads kollision med skonnerten Urania af Nyborg div.år S Diverse skrivelser til-fra lodseriet
162 div.år S Ændringsforslag til lodsninger i Danske farvande

163 div.år S Søretsrapporter og sødygtighedsattest for damsskibet Mistral
164 1861-1905 S Diverse bestemmelser vedrørende lodsning
1918 S Brandforsikringspolicer
1905-1908 S Wolverine motor works
1905 S Motorfabrikken Chic
1885 S Synsforretning
1916 S Lodsdirektoratet
1902 S Skonnertbriggen Carolines stranding
1905 S Lodstakster
1883 S Takst, Frederikshavn, Bangsbostrand og Hirsholmene lodserier
1898 S Fyr-og tågesignalationer
1912 S Diverse skrivelser
1877 S Genpart vedkommende sagen angående krydstoldvæsenets afgørelse
1882 S Udskrift af FreHorns Herreds ekstraprotokol
1896-1897 S Rapport over samtlige udførte krydsture ved Skagen
1910 S Artikler fra skibsførerbladet
1861 S Gamle breve og rapporter vedrørende krydsture ved Skagen
1913 S Afskrift over krydsturene med dæksbådene fra Frederikshavn
1901 S Beskrivelse fra havnekommissionen i Frederikshavn
1941 S Takster for statens lodsvæsen
1875 S Papirer vedkommende de ved lods dæksbåden Frederikshavns forlis forulykkedes efterladte
165 1925-1932 S Sager mellem Nyborg og Frederikshavn lodserier
1900-1905 S Diverse skrivelser
1884 S Fortegnelse over fyrene i kongeriget Danmark
U.år S Statstelegraf
165 1897-1902 S Sømærker i danske farvande
1885 S Sømærker i kongeriget Danmark
166 1833-1839 S Journal over lodsninger
Indlagt skitse af lods båd
167 1840-1850 S Journal over lodsede skibe, Frederikshavn
168 1858-1887 S Journal for dæksbåden Frederikshavn
169 1852-1859 S Journal for dæksbåden
170 1911-1914 S Journal over lodsede skibe Hirsholmene
171-172 1845-1895 R Lodsunderstøttelseskassens regnskaber
173 1849-1916 R Regnskaber og kassebilag Frederikshavn, Hirsholmene
174-181 1884-1908 R Kassebog
182 1905 R Kassebilag, rekvisitioner for lodsdamperen Skagerak til orlogsværftet
1871-1921 R Regnskaber og kassebilag
182 1891-1912 R Kassebilag
183 1905-1941 R Takster og journal for Frederikshavn, Bangsbostrand og Hirsholmene lodseri
184 1912 R Uddrag af Frederikshavns lodseris regnskab
185 1913 R Regnskab vedrørende udlån af lodser Frederikshavn købstad og
186 1914 R Kassebilag, kvittering for folieindsætning
187 1941-1960 R Kassebilag
188-190 1924-1949 R Jollekasseregnskab
191-199 1953-1962 R Jollekassebilag
200 1892-1960 R Kassebilag
201 1963 R Jollekassebilag
202 1887-1905 R Kassebilag
203 1892-1925 R Kassebilag, regnskab over jollekassens indtægter og udgifter
204 1908-1924 R Regnskab over lodspenge
205 1912-1940 R Regnskab for lodsdamperen Skagerak
206 1847-1865 R Regnskaber, bilag, lods båden Frederikshavn
207 1865-1881 R Regnskaber, bilag, lods båden Hirsholmen
208 1881-1892 R Regnskaber, bilag, lods båden Frederikshavn
209 1892-1914 R Regnskaber, bilag, lods båden Frederikshavn
210 1866-1914 R Kassebilag, regnskabsbog for lods dæksbåden Hirsholmen
211 1906-1917 R Fordeling af lodsfortjeneste ved Frederikshavn og Hirsholmenes lodseri
212-216 1899-1939 R Kassebog for lodsdamperen Skagerak
217 1908-1925 R Rapport over forbrug af olie m.v.

218 1909 R Vægtsedler på kul
219 1911-1912 R Vægtsedler for kulforbrug
220-221 1912-1914 R Rekvisitioner
222 1919 R Vægtsedler
223 1929-1939 R Forbrugsrapport angående lodsdamperen Skagerak
224 1895-1906 R Diverse regnskabspapirer
225-229 1899-1939 R Maskinrapport for lodsdamperen Skagerak
230 1894-1923 R Vagerregnskab og rapport
231-233 1909-1945 R Vagerregnskab
234 1916 R Arbejdernes Fællesbageri
235 1886 R Lodspensionskassen
236 1899 R Landsætning af lodser, passagerer og ordrer
237 u.år R Regnskab for lodsning
237 1910 R Regnskab for lodsning, Hirsholmene
238 1869 E Købekontrakt ang. ejendomshandel mellem A.M.Bærentz og C.I.N.Jensen
239 1890-1919 T Fortegnelse over Fyr- og tågesignaler
240 u.år T Mazels smøreapparat
241 u.år T Theo Ildslukker
242 u.år T American Tobacco
243 1911 T Almanak
244 u.år T Valgmateriale
245 1894 T Reglement for Frederikshavn sygehus
246 1916 T Medd. fra Statistisk departement
ANM: 1 kasse mangler m. tegninger over lodsådene Hirsholm og Løgstør, lodsåd m. motor, og orlogsskibe (Buhl).

Navne på konkrete lodser eller andet personel:

Kilde: Hjemmeside, Bangsbo lokalhistoriske arkiv: <http://www.bangsbo.com>